

Elżbieta Kąkiel

Zespołowy projekt edukacyjny w gimnazjum, pierwsze spostrzeżenia

Powiedz mi, a zapomnę. Pokaż mi, a zapamiętam. Pozwól mi zrobić, a zrozumiem. Zapewne te słowa Konfucjusza, chińskiego filozofa żyjącego na przełomie VI i V wieku p.n.e., którego zainteresowania kierowały się ku ułatwieniu ludziom codziennego życia, przyświecały autorom pomysłu wprowadzenia do podstawy programowej polskiego gimnazjum projektu edukacyjnego, wymagającego od uczniów podjęcia praktycznych działań i zastosowania posiadanej wiedzy w działaniu.

Początkowo idea ta spotkała się z nieufnością w środowisku szkolnym. Kiedy na jednej z konferencji w Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej zostały przedstawione założenia do nowelizacji rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych¹, wywołało to poruszenie. Słowa krytyki pojawiały się z każdej strony, najzagorzalsi przeciwnicy odwoływali się do chybionej, ich zdaniem, prezentacji maturalnej z języka polskiego.

Czego wymaga Minister Edukacji Narodowej?

Zgodnie z wcześniejszymi założeniami, Minister Edukacji Narodowej w dniu 20 sierpnia 2010 roku podpisał rozporządzenie zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu

oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych², którego § 1 ust. 1 pkt 12 przewiduje dodanie w dotychczasowym brzmieniu rozporządzenia § 21a, zawierającego podstawy prawne realizacji przez uczniów gimnazjum projektu edukacyjnego, dając szkołom dużą autonomię w sposobie przygotowania i realizacji nowego przedsięwzięcia, zaś § 5 ww. rozporządzenia obliguje szkoły, aby dostosowały swoje statuty do wprowadzonych zmian w terminie do dnia 30 listopada 2011 roku.

Co zaproponowały szkoły?

Celem poniższego tekstu jest próba odniesienia się do realizacji przez szkoły wymogów prawa oświatowego w kontekście przeprowadzonych zmian. Aby ten zamiar zrealizować, autorka niniejszego artykułu przeprowadziła rozmowy z dyrektorami gimnazjów w rejonie warszawskim, nad którymi nadzór pedagogiczny sprawuje Mazowiecki Kurator Oświaty. W rozmowach wzięło udział dziewięciu dyrektorów (trzech z Warszawy, trzech z miejscowości podwarszawskich oraz trzech ze szkół wiejskich), którzy odpowiadali na pytania dotyczące realizacji projektu gimnazjalnego w zarządzanych przez siebie szkołach. Z przeprowadzonych rozmów wynika, że wszystkie szkoły dokonały koniecznych zmian w swoich statutach, wszystkie rady pedagogiczne zostały przeszkolone na okoliczność realizacji projektu.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562 z późn. zm.).

² Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2010 r. Nr 156, poz. 1046).

Zgodnie z wymaganiami podstawy programowej, na trzecim etapie kształcenia³ jednym z celów kształcenia ogólnego jest m.in. zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów. Taką właśnie możliwość stwarza realizacja projektu edukacyjnego, który kształtuje także umiejętność pracy w zespole i przygotowuje do realizacji obowiązków zawodowych w przyszłości, pozwala również na praktyczne zastosowanie zdobywanej w szkole wiedzy i empiryczne sprawdzenie wiadomości nabytych podczas lekcji. Ze wspomnianego wyżej aktu prawnego wynika konieczność zmiany lub weryfikacji dotychczasowych sposobów myślenia i pracy nauczycieli oraz zastosowania aktywizujących metod nauczania. Metody te umożliwiają uczniom obserwowanie, dociekanie, badanie, samodzielne odkrywanie praw i zależności lub ich empirycznej weryfikacji. Taki stan rzeczy wymógł na szkołach stworzenie optymalnych warunków do rozwoju ucznia z uwzględnieniem zasad bezpieczeństwa, promocji i ochrony zdrowia⁴. Postawił też przed nauczycielami nowe zadania, bo to na nich spoczął główny ciężar merytorycznego przygotowania warunków i sposobów realizacji projektów edukacyjnych oraz czuwanie nad przebiegiem realizacji działań uczniowskich. Zaproszeni do rozmowy na ten temat dyrektorzy powiedzieli, że powołano w tym celu zespoły realizacyjne, koordynatorów lub zlecono wykonanie tych obowiązków wychowawcom klas, których uczniowie realizują projekt. Poszczególni nauczyciele zaproponowali tematy projektów lub zweryfikowali propozycje uczniów. W miarę potrzeb nawiązano także współpracę z instytucjami zewnętrznymi, np. organami prowadzącymi szkoły, placówkami służby zdrowia, stowarzyszeniami i instytucjami użyteczności publicznej lub osobami dotychczas niezwiązanymi ze szkołą. Znaczącą rolę w działaniach dotyczących projektu odgrywają też organy szkół: rada pedagogiczna, samorząd uczniowski i rada rodziców, które, według deklaracji pytaných dyrektorów, aktywnie uczestniczą w przedsięwzięciach.

Rola nauczyciela

Mentorami i przewodnikami w realizacji projektów edukacyjnych są nauczyciele i pedagodzy.

Uczestniczą oni w każdym z etapów przedsięwzięcia, zgodnie z wytycznymi zawartymi w Karcie Nauczyciela⁵. Tylko dyrektor jednej szkoły deklarował, że konsultacje dla uczniów odbywają się wedle art. 42. ust. 2 pkt 2 KN, w pozostałych przypadkach projekty konsultowane są podczas zajęć edukacyjnych lub konsultacji pozalekcyjnych nieobjętych obowiązkowym pensum nauczycieli.

Ważną kwestią dotyczącą wszystkich form aktywności uczniowskiej w szkole jest ocenianie. Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie oceniania⁶ udział ucznia w realizacji projektu edukacyjnego brany jest pod uwagę podczas ustalania oceny zachowania, stąd też znaczący udział wychowawców w przygotowaniu i realizacji projektu. W pięciu szkołach pracę podczas projektu uwzględniano w ocenianiu przedmiotowym, po określeniu warunków w wewnątrzszkolnych zasadach oceniania.

Każda ze szkół ze względów formalnych przygotowuje dokumentację prowadzonych działań. Najczęściej wymienianym przez dyrektorów dokumentem jest karta projektu, zawierająca informacje o temacie, liczbie i składzie członków zespołu, zakresie ich obowiązków i wywiązywaniu się z nich, ocenie i samoocenie. W trzech szkołach przewidziano zawarcie kontraktu, w którym stronami są uczniowie, nauczyciel prowadzący i rodzice.

Konieczna analiza działań

Wszystkie nowe przedsięwzięcia wymagają ewaluacji, tak też dzieje się i w tym przypadku. Przygotowując zasady nowej formy aktywności gimnazjalistów i informując o nich, szkoły zbierały opinie na ich temat. Początkowo wszystkie zaangażowane w projekt grupy (uczniowie, nauczyciele, rodzice) podchodziły do niego z dystansem, podkreślają to wszyscy dyrektorzy, jednak w miarę postępu prac zwłaszcza u uczniów zauważono wzrastające zaangażowanie. Najmniej pozytywnie do projektów nastawieni są nauczyciele, którzy traktują je jako formę dodatkowej, obowiązkowej aktywności, nie zawsze przynoszącej efekty finansowe. Dyrektorzy jako osoby

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej, wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2009 r. Nr 4, poz. 17).

⁴ Zał. nr 3 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. z 2001 r. Nr 61, poz. 624 ze zmianami).

⁵ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zmianami).

⁶ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. Nr 83, poz. 562 z późn. zm.).

z urzędu odpowiadające za realizację projektu są na ogół nastawieni pozytywnie. Dostrzegają jego zalety, widzą plusy, spośród których najczęściej wymieniają: zwiększenie motywacji u uczniów mających dotychczas trudności w nauce, uspołecznienie młodzieży, wzrost zaangażowania rodziców, rozwijanie zainteresowań i uzdolnień, możliwość zastosowania wiedzy teoretycznej w praktyce. Niektórzy dyrektorzy wymieniali także korzyści całej społeczności lokalnej wynikające z projektu: wykorzystanie zasobów lokalnych, aktywizacja otoczenia szkoły oraz możliwość odniesienia sukcesu przez uczniów, którzy dotychczas nie mieli szans wykazania się swoimi możliwościami. Wszyscy rozmówcy podkreślali pilotażowy charakter tegorocznych działań i konieczność wprowadzania zmian w procedurach przygotowanych w tym roku szkolnym. Dotychczas tylko w jednej ze szkół zaprezentowano efekt projektu. Termin prezentacji ustalono na pierwszy dzień wiosny, był to trafiony pomysł (podkreśla dyrektor), ponieważ po raz pierwszy od lat w tzw. dniu wagarowicza odnotowano w gimnazjum niemal 100% frekwencję.

Co preferuje młodzież?

Zapytano dyrektorów o tematykę projektów edukacyjnych. Okazało się, że jest ona zróżnicowana, obejmuje zagadnienia zawarte w programach wszystkich zajęć edukacyjnych oraz tematy interdyscyplinarne, często dotyczące kwestii społecznych i środowiska lokalnego, nawet wolontariat. Dyrektorzy zauważają, że znacząca część tematów wykracza poza podstawę programową przewidzianą dla trzeciego etapu edukacyjnego.

Wiele prezentacji zaplanowanych jest podczas odbywających się w kwietniu dni otwartych

w szkołach, projekty stanowią elementy prezentacji dorobku szkoły i formę promocji wśród przyszłych uczniów. Inny popularny termin to ostatni tydzień roku szkolnego. Najczęściej prezentacja przybiera formę pokazu publicznego, np. podczas uroczystości szkolnej, zgromadzenia społeczności szkolnej, inscenizacji, wystawki prac uczniowskich, gazetki prezentacji multimedialnej. Skład i wielkość grup niemal w całości zależy od młodzieży. Liczebność zespołów waha się od trzech osób do całego zespołu klasowego, najczęściej jest to jednak od czterech do ośmiu uczniów.

Jakie znaczenie ma projekt dla społeczności szkolnej?

Na uwagę i podkreślenie zasługuje fakt, że tylko w dwóch szkołach prezentacja projektów przewidziana jest w klasie III, a zaawansowanie prac projektowych polega na tworzeniu banku tematów do realizacji. Kolejnym spostrzeżeniem jest to, że informacje na stronach internetowych szkół, dotyczące realizacji projektu, zamieściły tylko dwie szkoły. Wszyscy rozmówcy podkreślali, że projekt edukacyjny nie jest nową metodą pracy, realizowany był w szkołach od wielu lat, wspomniane na wstępie rozporządzenie⁷ jedynie formalizuje i porządkuje prowadzenie projektów edukacyjnych w gimnazjum.

Pytani o problemy w przygotowaniu i realizacji zespołowych projektów edukacyjnych dyrektorzy podkreślają, że najtrudniejszy był początek, czyli etap przygotowania rad pedagogicznych. Dużą pomocą okazały się wtedy informacje, których szukali m.in. na stronach internetowych Ośrodka Rozwoju Edukacji czy Centrum Edukacji Obywatelskiej, a także poradniki wydane w ramach działalności Europejskiego Funduszu Społecznego⁸.

⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 20 sierpnia 2010 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2010 r. Nr 156, poz. 1046).

⁸ Mikina A., Zając B. *Metoda projektów*. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjów, ORE; Strzemieczny J. *Jak zorganizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne* – publikacje współfinansowane przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Realizacja zespołowego projektu edukacyjnego w wybranych szkołach w roku szkolnym 2010/2011 (stan na 20 kwietnia 2011 roku)

	Zagadnienie	Szkoły warszawskie	Szkoły podwarszawskie	Szkoły wiejskie
1.	Organizacja pracy nauczycieli	<ul style="list-style-type: none"> przygotowanie przez wychowawców i nauczycieli propozycji tematów lub zebranie ich od uczniów przygotowanie regulaminu realizacji projektu powołanie szkolnego koordynatora projektów 	<ul style="list-style-type: none"> powołanie szkolnego zespołu ds. projektów powołanie szkolnego koordynatora projektów 	<ul style="list-style-type: none"> przygotowanie przez każdego z nauczycieli dwóch propozycji tematów propozycje tematów zespołu nauczycielskiego przygotowywanie banku tematów w pierwszym roku realizacji projektu,
2.	Organizacja pracy uczniów	<ul style="list-style-type: none"> 3-5 osób w zespole, wyjątkowo nawet cała klasa w zależności od potrzeb możliwość ustalenia liczby osób w zespole z wychowawcą 	<ul style="list-style-type: none"> 3-6 osób w zespole, dowolnie dobranych w zależności od potrzeb 2-4 osoby, dobór kontrolowany wybór tematów lub nauczycieli, z którym zespół chce pracować 	<ul style="list-style-type: none"> zespoły 3-5-osobowe, w dowolnym składzie zespoły 5-6-osobowe, skład weryfikowany przez szkołę 5-12 osób w zespole z możliwością weryfikacji składu,
3.	Czas realizacji	<ul style="list-style-type: none"> II lub III klasa, prezentacja do końca maja dla uczniów klas III II klasa, okres nie krótszy niż 2 miesiące, prezentacja do czerwca II-III klasa, okres przygotowania od kilku tygodni do kilku miesięcy, prezentacja – najpóźniej jesień w III klasie 	<ul style="list-style-type: none"> II klasa, prezentacja maj, czerwiec III klasa, w okresie od 1 do 5 miesięcy II klasa, w okresie od 15 stycznia do 21 kwietnia 	<ul style="list-style-type: none"> III klasa, prezentacja do 30 maja II klasa II klasa, w okresie 3-6 miesięcy
4.	Obecny etap realizacji	<ul style="list-style-type: none"> część projektów zostało zrealizowanych, pozostałe w trakcie realizacji po trzech konsultacjach końcowe prace przed majowymi prezentacjami 	<ul style="list-style-type: none"> zakończona realizacja, w przygotowaniu zestawienia zbiorcze i całościowa ocena do 31 maja nauczyciele winni zgłosić propozycje tematów klasy II w połowie realizacji, klasy I po wyborze tematu projektu do realizacji 	<ul style="list-style-type: none"> końcowe prace przed majowymi prezentacjami zgodnie z harmonogramem gromadzenie tematów w banku tematów
5.	Ocenianie przedmiotowe	<ul style="list-style-type: none"> nie podlega ocenianiu przedmiotowemu możliwe oceny cząstkowe 	<ul style="list-style-type: none"> możliwe oceny cząstkowe możliwe oceny cząstkowe, jeżeli projekt dotyczy jednych zajęć edukacyjnych, jeśli jest pracą interdyscyplinarną, nie podlega ocenianiu przedmiotowemu 	<ul style="list-style-type: none"> możliwe oceny cząstkowe za część projektu nie uwzględniono
6.	Tematyka projektów	<ul style="list-style-type: none"> języki obce literatura przyroda, ekologia patriotyzm i społeczeństwo integracja taniec i sport <i>fair play</i> tematy interdyscyplinarne dziennikarstwo autorytety 	<ul style="list-style-type: none"> obyczaje przyroda języki obce literatura turystyka zdrowie społeczność lokalna wizje przyszłości 	<ul style="list-style-type: none"> środowisko lokalne oraz wiedza o społeczeństwie patron, postaci historyczne ekologia, przyroda dostosowane do potrzeb i możliwości uczniów
7.	Przewidziana dokumentacja projektów	<ul style="list-style-type: none"> karta projektu z informacjami organizacyjnymi kryteria oceny projektu deklaracja udziału w projekcie dla uczniów i rodziców autorefleksja lub samoocena kontrakt z uczniem sprawozdanie z realizacji projektu 	<ul style="list-style-type: none"> karta projektu z informacjami organizacyjnymi karta pracy zespołu harmonogram projektu kontrakt z uczniem protokół wyboru tematów harmonogram konsultacji nauczycielskich 	<ul style="list-style-type: none"> deklaracja o przystąpieniu do projektu karta projektu edukacyjnego karta pracy zespołu kryteria oceny projektu arkusz oceny projektu kontrakt z uczniem harmonogram działań opis projektu
8.	Sposób prezentacji	<ul style="list-style-type: none"> pokaz publiczny inscenizacja prezentacja multimedialna albumy ze zdjęciami organizacja uroczystości szkolnych organizacja dnia prezentacji szkolnych projektów zespołowych 	<ul style="list-style-type: none"> prezentacja multimedialna album plakat praca plastyczna, inscenizacja raport relacja sprawozdanie na koniec roku szkolnego inscenizacja 	<ul style="list-style-type: none"> wystawka prac uczniowskich pokaz publiczny dla społeczności szkolnej lub lokalnej gazetka, plakat prezentacja multimedialna organizacja uroczystości szkolnych

Powyższa tabela stanowi próbę zestawienia informacji zebranych podczas rozmów z dyrektorami szkół. Wykorzystano dane o charakterze jakościowym, nie można więc z przedstawionego materiału wyciągać daleko idących wniosków, daje on jednak informację o realizacji zespołowego projektu edukacyjnego w gimnazjum. Na pierwsze całościowe badania i podsumowania zapewne przyjdzie czas, kiedy absolwenci realizujący nową podstawę programową opuszczą szkolne mury, w czerwcu 2012 roku. Powyższy tekst stanowi sondaż na temat bieżącej pracy szkół metodą projektu.

Żaden z pytanych dyrektorów nie negował zasadności realizacji projektów, choć wymagało to od szkół ogromnej pracy. Wszyscy wskazywali korzyści płynące z realizacji projektów, zwłaszcza uatrakcyjnienie pracy szkoły.

Analizując powyższe informacje, można sformułować wnioski, które na etapie obecnej realizacji projektu edukacyjnego należy traktować jako hipotezy:

- wybór tematów i zakresu działań uczniowskich należy głównie do nauczycieli,
- często za zadania realizowane w ramach projektu można uzyskać oceny cząstkowe z zajęć edukacyjnych,
- zespołowy projekt edukacyjny jest w gimnazjach pozytywnie oceniany, ponieważ przyczynił się do uatrakcyjnienia pracy i zaktywizował młodzież,
- niemal wszystkie projekty swoim zakresem wykraczają poza podstawę programową,
- szkoły planują realizację projektów edukacyjnych w klasach II,
- znacząca rola w realizacji projektów edukacyjnych przypada technologii informacyjnej, zwłaszcza podczas gromadzenia materiałów oraz na etapie przygotowywania dokumentacji.

Autorka jest wizytatorem w Wydziale Kształcenia Ogólnego Kuratorium Oświaty w Warszawie. Przedmiotem jej szczególnych zainteresowań są efekty kształcenia

Innowacje pedagogiczne rodzą się zwykle jako wyniki inicjatywy nauczyciela (zespołu nauczycieli), zamierzającego rozwiązać pewien istotny problem wychowawczy. Jeśli stosowane dotąd metody i techniki pracy nie wystarczą do realizacji zadania wychowawczego lub wprost zawodzą, szukamy rozwiązań alternatywnych, które – jeszcze nie sprawdzone – niosą ze sobą ryzyko niepowodzenia, ale również stwarzają szansę sukcesu...

Julian Radziewicz